

Pedagogų asmenybės bruožų įtaka savideterminacijai

Inga Juodkūnė

Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Raidos ir ugdymo psichologijos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, inga.juodkune@leu.lt

Anotacija. Pedagogų asmenybės įtaka ugdymui yra labai svarbi. Tam, kad būtų galima tiksliau nuspėti ir paaiškinti pedagogų elgseną, darbo rezultatus, pirmiausia būtina atsakyti į klausimą, kaip pedagogo asmenybės bruožai prognozuoja jų motyvaciją, t. y. ar asmenybės bruožai gali turėti įtakos pedagogo motyvacinei orientacijai. Asmenybės bruožai šiame straipsnyje įvardijami Didžiuoju penketu (NEO-FFI, Costa, McCrae, 2012), o motyvacinė orientacija (GMS-28; Guay et al., 2003) yra apibrėžiama remiantis savideterminacijos teorija (angl. *Self-Determination theory*, SDT). Tyrimo **tikslas** – ištirti pedagogų asmenybės bruožų įtaką motyvacinei orientacijai (SDT kontekste). Tyrimo metu tikrinama **hipotezė** – asmenybės bruožai daro įtaką savideterminacijai. Tyrime dalyvavo 241 pedagogas: iš jų 32 (13,3 proc.) vyrai, 206 (85,5 proc.) moterys, 3 (1,2 proc.) nenurodė lyties.

Tyrimo rezultatai parodė, kad ne visi Didžiojo penketo bruožai turi įtakos pedagogų savideterminacijai. Taip pat prieita prie išvados, kad asmenybės bruožai didesnę įtaką daro vidinei motyvacijai ir kartu savideterminacijai nei išorinei motyvacijai ir motyvacijos stokai.

Esminiai žodžiai: *asmenybės bruožai, Didysis penketas, savideterminacija, motyvacinė orientacija, pedagogas.*

Įvadas

Pedagogai atlieka svarbų vaidmenį asmenybės ugdyme. Bendrąja prasme kiekvienas ugdytojas daro tiesioginę įtaką savo mokiniui per ugdymo procesą. Pasak I. M. Taylora su kolegomis (2008), fizinio lavinimo mokytojo naudojama motyvacijos strategija daro tiesioginę įtaką formuojantis mokinių savideterminacijai. Sutinkant su tuo, kad peda-

gogo motyvacijos orientacija daro tiesioginį poveikį ugdytinių motyvacinei orientacijai (Radel et al., 2010; Ntoumanis, Standage, 2009; Taylor et al., 2008), yra svarbu labiau suprasti pedagogų asmenybei būdingus bendruosius asmenybės bruožus, motyvaciją.

Šio **tyrimo tikslas** – nustatyti pedagogų asmenybės bruožų įtaką motyvacinei orientacijai savideterminacijos teorijos (toliau – SDT) kontekste. Keliami tokie **uždaviniai**:

1. Nustatyti asmenybės bruožų įtaką bendrai motyvacinei orientacijai: išorinei, vidinei, motyvacijos stakai.
2. Ištirti asmenybės bruožų įtaką bendram savideterminacijos lygiui.

Studijų, kuriose analizuojama savideterminacija, edukologijos srityje yra nemažai (Van de Berghe et al., 2014; Van Nuland et al., 2012; Ratelle et al., 2007; Vansteenkiste et al., 2009; Deci et al., 2001). Tačiau studijų, kuriose būtų analizuojamas asmenybės bruožų ir savideterminacijos ryšys, nėra gausu (Jugović et al., 2012). Lietuvoje tokių studijų nepavyko surasti. Šio tyrimo originalumas yra tai, jog pedagogų asmenybės bruožų ir savideterminacijos ryšys yra mažai tyrinėta sritis.

Penkių faktorių modelis. Asmenybės bruožai plačiai tyrinėjami nuo XX a. vidurio (Costa, McCrae, 2012; Deary, 2009; Kairys, 2008; 2010; Roberts, Walton, 2006; Žukauskienė, Barkauskienė, 2006; John, Srivastava, 1999), siekiant asmenybės savybėmis paaiškinti ar (ir) nuspėti žmogaus elgesį, nustatyti asmenybės bruožų ir aplinkos, elgesio ryšį (Mischel, 1999; Funder, 2001), asmenybės bruožais bandyti paaiškinti motyvacijos pasireiškimą (Jugović et al., 2012; Olesen et al., 2010; Judge, Ilies, 2002). Dispoziciniai asmenybės bruožai yra apibrėžti kaip individualių skirtumų tendencijų dimensijos, parodančios nuoseklią minčių, jausmų ir veiksmų struktūrą (McCrae, Costa, 2003, p. 25). Šios dimensijos yra talpinamos Penkių faktorių modelyje, kitaip dar vadinamu Didžiuoju penketu.

Penkių faktorių modelyje yra apibrėžiami tokie bruožai: neurotiškumas, ekstraversija, atvirumas patyrimui, sąmoningumas ir sutarumas. Ekstraversija susijusi su visuomeniškumu, gyvybingumu, teigiamu veiklumu (Matthews et al., 2006, p. 164). Ekstravertams būdingas stimuliacijos poreikis (McCrea 2005, cit. pgl. Kairys, 2010). Sąmoningumas siejamas su laimėjimų siekimu, atsargumu ir pareigingumu (Matthews et al., 2006, p. 164). Sąmoningi žmonės yra atkaklūs, siekiantys tikslų, ryžtingi, pasižymintys geresne savikontrolė ir gebantys atsispirti impulsams. Atvirumas patyrimui susijęs su aktyvia patirties paieška dėl pačios patirties, įvairovės mėgimu, atvirumu idėjoms, vertybėms. Sutarumas siejamas su altruistiškumu, užuojauta, o žemas sutarumas siejamas su ego-centriškumu, priešišku, polinkiu konkuruoti, antagonistiškumu (Costa, McCrea 1992; McCrea 2005, cit. pgl. Kairys, 2010).

Asmenybės bruožai yra priskiriami pagrindinėms tendencijoms. Pagrindinės tendencijos – tai abstraktus asmens potencialas, dispozicijos. Atkreiptinas dėmesys, kad asmenybės bruožai tiesiogiai elgesio nelemia, jie su išore sąveikauja tik per būdingas adaptacijas (Kairys, 2010). Būdingas adaptacijas sudaro motyvai, tikslai, planai, verty-

bės ir t. t. (McAdams, Pals 2006). Vadinasi, kuo tiksliau atsakydami į klausimą, kaip asmenybės bruožai veikia turimus motyvus, labiau galėtume prognozuoti žmogaus elgesį. Bet prieš tai apžvelgsime motyvacijos sampratą savideterminacijos teorijos požiūriu.

Motyvacijos samprata savideterminacijos teorijos (SDT) požiūriu. Pasak SDT autorių, SDT yra makroteorija (Deci, Ryan, 2008). SDT yra viena iš holistinės psichologijos teorijų, sujungianti J. Piaget ir C. Rogerso idėjas. Taigi remiamasi prielaida, kad žmonės yra aktyvūs organizmai, turintys prigimtine ir labai plėtojamą tendenciją psichologiškai tobulėti. Ši aktyvi žmogaus prigimtis yra akivaizdus vidinės motyvacijos fenomenas – prigimtinė tendencija nuo gimimo ieškoti iššūkių, naujumo ir galimybių mokytis (Ryan, 2009).

SDT pagrindinė ašis yra skirtumas tarp autonominės ir kontroliuojamosios motyvacijos. Autonomiškumas apima prasmingumą ir pasirinkimo patirtį. Vidinė motyvacija yra autonominės motyvacijos pavyzdys. Kai žmonės užsiima veikla, nes jiems tai įdomu, patrauklu, jie pasirinktą veiklą atlieka visiškai valingai (pvz., aš dirbu, nes man tai patinka). Priešingai, kontrolė yra susijusi su įtampa, spaudimu patirti prasmę (Gange, Deci, 2005). Autonominė ir kontrolinė motyvacija skiriasi savo pagrindiniais reguliavimo procesais ir su jais susijusia patirtimi (Gange, Deci, 2005), o elgesys gali būti apibūdinamas pagal laipsnišką autonomiškumo ir kontrolės tarpusavio palyginimą (Hewett, 2011; Gange, Deci, 2005; Koestner, Losier, 2002). Savideterminacijos teorijoje motyvacija yra išskiriama į tris motyvacinės orientacijas (tipus): vidinę, išorinę ir motyvacijos stoką (angl. *amotivation*). Minėti motyvacijos tipai taip pat dar skirstomi į smulkesnes motyvacijos rūšis, kurios laipsniškai gali kisti, keičiantis savideterminacijos stiprumui (žr. 1 lentelę).

Anksčiau apibūdintas motyvacijos orientacijas galima pamatuoti, ištirti įvairiomis priemonėmis, atsižvelgiant į motyvacijos lygį. Motyvacijos lygiai, išskirti hierarchiniu principu, yra aprašomi Hierarchiniame motyvacijos modelyje (Vallerand, Ratelle, 2002). R. J. Vallerandas (2000) apibrėžė motyvaciją trimis lygiais: globaliu, gyvenimo srities ir situaciniu. Situacinei motyvacijai kaip kontrastas yra globali motyvacija, kuri yra suprantama kaip bendras polinkis veikti išoriniais (vidiniais) motyvais. Šis motyvacijos modelis (Vallerand, Ratelle, 2002) laipsniškai sudėlioja motyvacijos rūšis, nuo dažno kintamumo iki santykinio stabilumo, taip paaikškindamas žmogaus poreikį (ne)veikti iš prigimties.

1 lentelė. **Motyvacinė orientacija savideterminacijos teorijos požiūriu** (remiantis Vallerand & Ratelle, 2002, p. 42–44)

Vidinė motyvacija	
Žinoti	Užsiima veikla dėl malonumo ir pasitenkinimo, kilusio iš mokymosi, tyrinėjimo ir naujų dalykų supratimo
Pasiekti	Užsiima veikla dėl malonumo ir pasitenkinimo, kilusio iš bandymo pranokti save, iš kūrybos ar kažko tobulinimo
Patirti	Veikia, kai kiekvienas yra užsiėmęs veikla dėl stimuliuojančių pojūčių, susijusių su ja
Išorinė motyvacija	
Reguliacija	Veiksmai yra atliekami tam, kad pasiektum pozityvią galutinę būseną arba išvengtum negatyvaus rezultato, kuris yra susijęs su savarankiška veikla. Elgesys yra reguliuojamas išorinių faktorių (atlygio, suvaržymų). Tai yra silpniausias savideterminacijos tipas
Introjekcija	Internalizacijos proceso pirmoji stadija, kur asmenys pradeda perimti savo elgesio priežastis. Tačiau motyvacija vis dar nėra savideterminuota, nes šis reguliavimo tipas yra susijęs su praeities išoriniais atsitiktinumais, kurie buvo perimti. Asmuo veikia iš įsipareigojimo, siekdamas išvengti gėdos ir vidinės įtampos
Identifikacija	Elgesys yra sureguliuotas per susitapatinimą su veikla: priežastys užsiimti veikla yra internalizuotos taip, kad veikla būtų įvertinta svarbaus asmens; asmuo įvykdo veiklą su pasirinkimo prasme. Nors identifikavimas duoda suprasti pasirinkimą, tačiau pasirinkimas užsiimti veikla ne būtinai yra nuoseklus ir dera su kitomis asmens struktūromis. Sakoma, kad asmuo, veikiantis iš identifikuotų priežasčių, yra santykinai savideterminuotas
Motyvacijos stoka	
Motyvacijos stoka	Santykinis motyvacijos nebuvimas. Nėra suvokiamas ryšys tarp savo elgesio ir rezultato, todėl nėra intencijos imtis veiklos. Suvokiama, kad elgesio priežastys yra išoriniai veiksniai.

Hierarchinis motyvacijos modelis susideda iš trijų lygių, apibrėžiančių globalią, gyvenimo srities ir situacines sferas (Vallerand, Ratelle, 2002). Situacinės motyvacijos lygis labiausiai diferencijuotas ir kintantis, jis labiau yra apie „čia ir dabar“. Analizuojant situacinės motyvacijos specifiką, ieškoma atsakymo į klausimą, kodėl žmonių elgesys yra skirtingas specifinėse situacijose, kas paskatina juos užsiimti viena ar kita veikla konkrečiu laiku. Antras motyvacijos lygis yra susijęs su gyvenimo veikla. Jis apima konkrečias gyvenimo sritis: darbas, akademinė veikla, laisvalaikis, tarpasmeniniai santykiai. Nors motyvacija šiame lygyje yra stabilesnė, tačiau ji kinta nuo įvairių išorinių, socialinių faktorių, kurie priklauso nuo kiekvienos gyvenimo srities. Ir trečias motyvacijos lygis yra globali motyvacinė orientacija, kuri yra santykinai stabilus konstruktas, palyginti su ankstesniais motyvacijos lygiais (Vallerand, Ratelle, 2002; Vallerand, Lalande, 2011). Motyvacija šiame lygyje suprantama plačiąja prasme kaip dispozicija. Globali motyvacija parodo kryptį, išorinių ar (ir) vidinių veiksmų, skatinančių asmens polinkį imtis veiklos. Globalią motyvaciją galime apibūdinti kaip motyvacijos bruožą (Vallerand, Lalande, 2011). Taigi Hierarchinis motyvacijos modelis siūlo į motyvaciją pažvelgti kaip į santykinai stabilų bruožą ir kalbėti apie visiems bendrą polinkį imtis (nesiimti) veiklos, t. y. apie bendrą motyvacinę orientaciją.

Pasak M. H. Oleseno ir kt. (2010), tiek Didžiojo penketo, tiek savideterminacijos teorijos apibūdina ir bando paaiškinti asmenybės aspektus per stabilų individualų skirtinumą, tačiau tai nereiškia, kad šie du skirtingi konstruktai yra persidengę. Atsižvelgiant į tai, kad asmenybės bruožai veikia būdingas adaptacijas, kuriose ir yra motyvai (McAdams, Pals, 2006; Kairys, 2010), galima kelti prielaidą, kad būdingos motyvacijos orientacijos priklauso nuo asmenybės bruožų. Šiame darbe keliami **hipotezė**, kad asmenybės bruožai lemia savideterminaciją. Tyrimo **tikslas** – nustatyti asmenybės bruožų įtaka pedagogų bendrai motyvacinei orientacijai (vidinę, išorinę ir motyvacijos stoką) savideterminacijos teorijos kontekste.

Metodika

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo 241 pedagogas: iš jų 32 (13,3 proc.) vyrai, 206 (85,5 proc.) moterys, 3 (1,2 proc.) nenurodė lyties. Tiriamųjų amžius yra įvairus – nuo 23 iki 75 m. ($M = 44,5$; $SD = 10,5$), o pedagoginio darbo patirtis svyruoja nuo dirbančio pirmuosius metus iki 54 metų darbo stažo. Detalesnis tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių ir darbo patirtį pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių ir darbo stažą

Tiriamųjų amžius			Pedagoginio darbo patirtis		
Metai	Imtis	%	Metai	Imtis	%
23–30 m.	34	14,1	0–10 m.	59	24,5
31–40 m.	56	23,2	11–20 m.	61	25,3
41–50 m.	69	28,6	21–30 m.	57	23,7
>50 m.	76	31,5	>30 m.	50	20,7
Nenurodė	6	2,5	Nenurodė	14	5,8
Iš viso	241	100,0	Iš viso	241	100,0

Tyrimo metodika. Tyrime buvo naudotos dvi matavimo priemonės: asmenybės bruožų klausimynas ir bendroji motyvacijos skalė.

Asmenybės bruožai buvo matuoti NEO penkių faktorių klausimynu NEO-FFI (Costa, McCrae, 2012). Klausimyną sudaro 60 teiginių. Šie teiginiai suskirstyti į 5 skales po 12 teiginių. Skalės matuoja svarbiausius asmenybės bruožus: neurotizmą, ekstraversiją, sutarumą, atvirumą patirčiai ir sąmoningumą. Klausimynas yra adaptuotas VU Specialiojoje psichologijos laboratorijoje. Šio tyrimo rezultatai parodė gerą ir patenkinamą skalių suderinamumą: neurotizmas – $Cronbach \alpha = 0,8$; ekstraversija – $Cronbach \alpha = 0,8$; sutarumas – $Cronbach \alpha = 0,7$; atvirumas patirčiai $Cronbach \alpha = 0,5$; sąmoningumas $Cronbach \alpha = 0,8$.

Motyvacinė orientacija buvo matuojama Bendrąja motyvacijos skale (angl. „Global Motivation Scale“) (GMS-28; Guay, Megau, Vallerand, 2003). Skalės autoriams leidus, klausimynas buvo išversta iš anglų kalbos į lietuvių kalbą taikant dvigubą vertimą (Urbanavičiūtė et al., 2013). Skalę sudaro 28 teiginiai, 7 poskalės. Originalioje skalės versijoje kiekviena poskalė sudaryta iš 4 teiginių. Tačiau lietuviškoje Bendrosios motyvacijos skalėje yra dvi poskalės su 3 ir 5 teiginiais (Urbanavičiūtė et al., 2013). Šiame tyrime remtasi lietuviškąja skalės versija ir jos psichometrinėmis savybėmis. Klausimyną sudaro 7 skalės: vidinė motyvacija – žinoti (VM – Žinoti); vidinė motyvacija – pasiekti (VM – Pasiesti); vidinė motyvacija – patirti (VM – Patirti); išorinė motyvacija – reguliacija (IŠM – Reguliacija); išorinė motyvacija – introjeksija (IŠM – Introjeksija); išorinė motyvacija – identifikacija (IŠM – Identifikacija) ir motyvacijos stoka. Atsakymams taikoma Likerto tipo skalė. Kuo daugiau surenkama taškų, tuo labiau motyvacijos tipas išreikštas.

3 lentelė. GMS-28 subskalių vidinis suderinamumas

Motyvacijos tipai	Skalių suderinamumas (Cronbach α)	Lietuviškosios versijos GMS-28 subkalių (Cronbach α) (Urbanavičiūtė et al., 2013)
VM – Žinoti	0,9	0,9
VM – Pasiesti	0,7	0,7
VM – Patirti	0,7	0,8
IŠM – Reguliacija	0,8	0,8
IŠM – Introjeksija	0,8	0,8
IŠM – Identifikacija	0,7	0,6
Motyvacijos stoka	0,8	0,8

Siekiant sužinoti bendrą savideterminacijos lygį buvo skaičiuojamas savideterminacijos indeksas (SDI). Indekso pranašumas tas, kad vienas rodiklis reprezentuoja skirtingus motyvacijos tipus (Vallerand, Ratelle, 2002). Tuo tikslu yra būtina taikyti skirtingus svorius kiekvienai motyvacijos skalei vedant bendrą savideterminacijos indeksą.

R. J. Vallerandas ir C. F. Ratelle (2002) siūlo SDI skaičiuoti remiantis tokia logika: vidinės motyvacijos svoris yra +2, nes šis konstruktas yra aukščiausias savideterminacijos lygis; svoris +1 yra išorinės motyvacijos – identifikacinė reguliacija, –1 yra skirtas išorinės reguliacijos skalei ir svoris –2 yra skirtas motyvacijos stokos skalei, kadangi pastaroji skalė reprezentuoja patį žemiausią savideterminacijos lygį. Tokiu principu savideterminacijos indeksas gali būti skaičiuojamas kiekviename hierarchiniame motyvacijos lygyje.

SDI formulė: $\{[2 \times (\text{Vidinė motyvacija} - \text{žinoti} + \text{Vidinė motyvacija} - \text{pasiekti} + \text{Vidinė motyvacija} - \text{patirti}) / 3] + 1 \times \text{Išorinė motyvacija} - \text{identifikacija} + [-1 \times \text{Išorinė motyvacija} - \text{reguliacija} + (-2 \times \text{Motyvacijos stoka})]\}$.

Taip pat respondentams buvo pateikiami demografiniai klausimai bei klausama apie pedagoginio darbo patirties trukmę.

Tyrimo duomenų analizė buvo atlikta naudojant programinį paketą SPSS.

Rezultatai

Siekiant nustatyti savideterminacijos prediktorius, buvo atlikta tiesinės daugialypės regresijos analizė (žr. 4 lentelę). Tyrimo rezultatai parodė, kad 24 proc. pedagogų savideterminacijos konstrukto galima paaiškinti keliais asmenybės bruožais. Daugiausia įtakos savideterminacijai turi atvirumas patirčiai, ekstraversiškumas, o neigiamą įtaką daro neurotiškumas. *Regresijos lygtis: Pedagogų savideterminacija ($R^2 = 0,13$) = $0,25 \times$ Atvirumas patirčiai + $0,15 \times$ Ekstraversija – $0,18 \times$ Neurotiškumas.* Pedagogų amžius ir pedagoginio darbo patirtis minėtam konstruktui tiesioginės įtakos neturi.

Analizuojant vidinės motyvacijos skalių prognozavimą minėtais nepriklausomais kintamaisiais iš determinacijos koeficiento matyti, kad *VM – Patirti* yra mažiausiai paaiškinama šiuo daugialypių regresijos modeliu ($R^2 = 0,13$). Tokie rezultatai yra todėl, kad *VM – Patirti* prognozuoja tik vienas asmenybės bruožų – atvirumas patirčiai. Kitas vidinės motyvacijos skales prognozuoja po tris asmenybės bruožus. Netikėti rezultatai ir tai, kad *VM – Patirti* ekstraversija nėra analizuojamo konstrukto prediktorius.

VM – Žinoti tiesioginę įtaką daro atvirumas patirčiai, ekstraversija ir sąmoningumas. *Regresijos lygtis: Pedagogų vidinė motyvacija – žinoti ($R^2 = 0,18$) = $0,19 \times$ Atvirumas patirčiai + $0,18 \times$ Ekstraversija + $0,18 \times$ Sąmoningumas.* *VM – Pasiiekti* taip pat prognozuoja ekstraversija ir sąmoningumas. Tačiau, palyginti su ankstesniu konstruktu, atvirumą patirčiai pakeičia sutarumas. *Regresijos lygtis: Pedagogų vidinė motyvacija pasiekti ($R^2 = 0,19$) = $0,25 \times$ Ekstraversija + $0,22 \times$ Sąmoningumas – $0,25 \times$ Sutarumas.* Įdomu tai, kad *VM – pasiekti* neigiamą tiesioginę įtaką daro sutarumas, vadinasi, galima kelti prielaidą, kad kuo žmogus geriau sutaria su kitais, tuo jo *VM – pasiekti* bus linkusi mažėti.

Apibendrinus vidinės motyvacijos subkonstruktų analizę Tiesinės regresijos modeliu (žr. 4 lentelę), daroma išvada, kad vienintelis asmenybės bruožas neurotiškumas nėra įtrauktas į prediktorių sąrašą. Vadinasi, nors savideterminacijos regresijos modelyje vienas iš prediktorių yra neurotiškumas, tačiau jis neturi įtakos vidinei motyvacijai, kaip ir amžius bei darbo patirtis.

4 lentelė. Savideterminacijos ir vidinės motyvacijos prognozavimas hierarchinės daugialypės regresijos modeliu, kai predikatoriai yra asmenybės bruožai, amžius ir darbo patirtis

Modelis	Priklausomas kintamasis	Savideterminacija		Vidinė motyvacija – žinoti		Vidinė motyvacija – pasiekti		Vidinė motyvacija – patirti	
	Predikatoriai	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
1	(Konstanta)	-2,41***		4,16***		3,85***		4,26***	
	Neurotiškumas	-0,07*	-0,19*	-0,01	-0,13	0,00	-0,04	-0,01	-0,12
	Ekstravertiškumas	0,07*	0,16*	0,02*	0,18*	0,03**	0,26**	0,01	0,15
	Atvirumas patirčiai	0,11***	0,25***	0,02*	0,19*	0,01	0,11	0,02**	0,19**
	Sutarumas	0,01	0,03	-0,01	-0,10	-0,02**	-0,26**	-0,01	-0,07
	Sąmoningumas	0,04	0,12	0,02*	0,18*	0,02**	0,22**	0,01	0,12
	R ²	0,23***		0,18***		0,19***		0,12***	
2	(Konstanta)	-1,12		4,14		4,05***		4,51***	
	Neurotiškumas	-0,07*	-0,18*	-0,01	-0,13	0,00	-0,03	-0,01	-0,11
	Ekstravertiškumas	0,06*	0,14*	0,02*	0,18*	0,03**	0,25**	0,01	0,13
	Atvirumas patirčiai	0,11***	0,25***	0,02*	0,19*	0,01	0,11	0,02**	0,19**
	Sutarumas	0,01	0,04	-0,01	-0,10	-0,02**	-0,26**	-0,01	-0,07
	Sąmoningumas	0,04	0,12	0,02*	0,18*	0,02**	0,22**	0,01	0,11
	Amžius	-0,03	-0,07	0,00	0,00	0,00	-0,05	-0,01	-0,06
R ²	0,23***		0,18***		0,19***		0,12**		
3	(Konstanta)	-3,48		4,37		4,03***		5,04***	
	Neurotiškumas	-0,07*	-0,18*	-0,01	-0,13	0,00	-0,03	-0,01	-0,11
	Ekstravertiškumas	0,06*	0,15*	0,02*	0,18*	0,03**	0,25**	0,01	0,13
	Atvirumas patirčiai	0,11***	0,25***	0,02*	0,19*	0,01	0,11	0,02**	0,19**
	Sutarumas	0,02	0,04	-0,01	-0,10	-0,02**	-0,25**	-0,01	-0,07
	Sąmoningumas	0,04	0,12	0,02*	0,18*	0,02**	0,22**	0,01	0,11
	Amžius	0,06	0,16	-0,01	-0,08	0,00	-0,04	-0,03	-0,28
Pedagoginio darbo patirtis	-0,09	-0,26	0,01	0,10	0,00	-0,01	0,02	0,24	
R ²	0,24***		0,18***		0,19***		0,13**		
	Bendrai: R ² = 0,24, adj. R ² = 0,21, F = 6,887***		Bendrai: R ² = 0,18, adj. R ² = 0,15, F = 5,511***		Bendrai: R ² = 0,19, adj. R ² = 0,16, F = 5,956***		Bendrai: R ² = 0,13, adj. R ² = 0,10, F = 3,945**		

Toliau buvo analizuojami išorinės motyvacijos subkonstruktai ir motyvacijos stoka taikant Daugialypės regresijos modelį (žr. 5 lentelę).

Asmenybės bruožų, darbo patirties ir amžiaus įtaka išorinei motyvacijai, palyginti su įtaka vidinei motyvacijai, leidžia daryti išvadą, kad asmenybės bruožai labiau tinka aprašyti vidinei motyvacijai nei išorinei: mažesni yra išorinės motyvacijos determinacijos koeficientai ir mažiau bruožų yra motyvacijos predikatoriai (žr. 4–5 lenteles).

5 lentelė. Išorinės motyvacijos ir motyvacijos stokos prognozavimas hierarchinės daugialypės regresijos modeliu, kai predikatoriai yra asmenybės bruožai, amžius ir darbo patirtis

Modelis	Priklausomas kintamasis	Išorinė motyvacija – reguliacija		Išorinė motyvacija – introjekcija		Išorinė motyvacija – identifikacija		Motyvacijos stoka	
	Predikatoriai	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
1	(Konstanta)	4,31***		3,16*		5,23***		5,83**	
	Neurotiškumas	0,01	0,10	0,03*	0,18*	-0,01	-0,14	0,01	0,11
	Ekstravertiškumas	0,03*	0,21*	-0,01	-0,05	0,02*	0,19*	-0,02*	-0,18*
	Atvirumas patirčiai	-0,02	-0,11	0,01	0,04	0,01	0,06	-0,02*	-0,17*
	Sutarumas	-0,04***	-0,28***	0,00	0,00	-0,02*	-0,20*	-0,01	-0,06
	Šažmoningumas	0,01	0,09	0,00	0,03	0,01	0,13	-0,01	-0,06
	R ²	0,11**		0,04		0,13***		0,13***	
2	(Konstanta)	5,05***		2,23		5,48***		5,13**	
	Neurotiškumas	0,02	0,11	0,02*	0,17*	-0,01	-0,13	0,01	0,09
	Ekstravertiškumas	0,03*	0,18*	-0,00	-0,02	0,02*	0,18*	-0,02	-0,14
	Atvirumas patirčiai	-0,02	-0,11	0,01	0,03	0,01	0,06	-0,02*	-0,18*
	Sutarumas	-0,03**	-0,27**	0,00	-0,02	-0,02*	-0,19*	-0,01	-0,08
	Šažmoningumas	0,01	0,09	0,01	0,04	0,01	0,13	-0,01	-0,05
	Amžius	-0,02	-0,12	0,02*	0,15*	-0,01	-0,06	0,02	0,13
R ²	0,12**		0,06		0,13***		0,14***		
3	(Konstanta)	6,33***		4,11**		6,12***		6,32***	
	Neurotiškumas	0,01	0,10	0,02	0,16	-0,01	-0,14	0,01	0,09
	Ekstravertiškumas	0,03*	0,18*	0,00	-0,02	0,02*	0,18*	-0,02	-0,14
	Atvirumas patirčiai	-0,02	-0,10	0,01	0,04	0,01	0,07	-0,02*	-0,18*
	Sutarumas	-0,03**	-0,27**	0,00	-0,03	-0,02*	-0,19*	-0,01	-0,09
	Šažmoningumas	0,01	0,09	0,01	0,04	0,01	0,13	-0,01	-0,05
	Amžius	-0,07**	-0,48**	-0,05*	-0,38*	-0,03	-0,33	-0,03	-0,24
Pedagoginio darbo patirtis	0,05*	0,40*	0,08**	0,58**	0,03	0,30	0,05*	0,41*	
R ²	0,15***		0,12**		0,14***		0,17***		
	Bendrai: R ² = 0,15, adj. R ² = 0,11, F = 4,282***		Bendrai: R ² = 0,12, adj. R ² = 0,08, F = 3,308**		Bendrai: R ² = 0,14, adj. R ² = 0,11, F = 4,176***		Bendrai: R ² = 0,17, adj. R ² = 0,14, F = 5,112**		

5 lentelėje matyti, kad IŠM – Reguliacijos predikatoriai yra ekstravertiškumas, sutarumas ir amžiaus bei pedagoginio darbo patirtis. Regresijos lygtis: *Pedagogų išorinė motyvacija – reguliacija* ($R^2 = 0,15$) = $0,18 \times$ Ekstraversija – $0,27 \times$ Sutarumas – $0,48 \times$ Amžius + $0,40 \times$ Pedagoginio darbo patirtis. Iš lygtyje pateiktų koeficientų matyti, kad amžius ir darbo patirtis turi didesnę įtaką IŠM – Reguliacijai nei asmenybės bruožai. Įdomu tai, kad tiriamojo amžius turi neigiamą įtaką reguliacijai, tačiau pedagoginio

darbo patirtis – teigiamą. Vadinasi, galima kelti prielaidą, nors pedagogams su amžiumi IŠM – Reguliacija mažėja, tačiau pedagoginio darbo patirtis tai kompensuoja. Taip pat iš lygties koeficientų matyti, kad sutarumas turi neigiamą koeficientą prognozuojant IŠM – Reguliaciją.

IŠM – Introjekciją numatytas regresijos modelis paaiškina silpniausiai. Analizuojant šį regresijos modelį, dėmesys atkreipiamas tik į porą aspektų. Pirma, IŠM – Introjekcijos regresijos modelyje asmenybės bruožai nėra reikšmingi predikatoriai. Antra, tiesioginę įtaką daro tik amžius ir pedagoginio darbo patirtis. Šių predikatorių įtakos kryptčių tendencija išlieka ta pati kaip ir IŠM – Reguliacijos subskalėje: amžius – neigiamas, darbo patirtis – teigiama. Pedagoginio darbo patirties svoris yra didesnis nei amžiaus, o tai gali reikšti, jog darbo patirtis kompensuoja neigiamą amžiaus įtaką IŠM – Introjekcijai.

IŠM – Identifikacijai tiesioginės įtakos turi du asmenybės bruožai: ekstravertiškumas ir sutarumas. Regresijos lygtis: *Pedagogų išorinė motyvacija identifikacija* ($R^2 = 0,14$) = $0,18 \times$ Ekstraversija – $0,19 \times$ Sutarumas. Regresijos lygties koeficientai rodo, kad ekstraversijos ir sutarumo įtakos kryptys IŠM – Identifikacijai yra tokios pat kaip ir IM – Reguliacijai.

Motyvacijos stoką, remiantis analizuojamais predikatoriais, prognozuoja atvirumas patirčiai ir pedagoginio darbo patirtis (žr. 5 lentelę). Regresijos lygtis: *Pedagogų motyvacijos stoka* ($R^2 = 0,17$) = $-0,18 \times$ Atvirumas patirčiai + $0,41 \times$ Pedagoginio darbo patirtis. Remiantis regresijos analizės rezultatais, galima daryti išvadą, kad pedagogų motyvacijos stoką mažina atvirumas patirčiai, bet didina didesnis pedagoginio darbo stažas.

Rezultatų aptarimas

Tyrimo rezultatai parodė, kad asmenybės bruožais tiksliau galime prognozuoti vidinę motyvaciją nei išorinę. I. Jugović su kolegomis (2012), atlikdami Kroatijos pedagogų tyrimą taip pat priėjo prie išvados, kad asmenybės bruožai yra tinkamesnis predikatorius vidinei motyvacijai nei išorinei. D. K. Ingledew ir kt. (2004) tyrimo rezultatai leidžia spręsti, kad asmenybės bruožų koreliaciniai ryšiai yra stipresni su vidinės motyvacijos tipais nei su išorinės.

Asmenybės bruožai santykinai yra stabilus konstruktas (Olesen et al., 2010; Kairys, 2010), kaip ir motyvacija (SDT kontekste) (Vallerand, Lalande, 2011; Olesen et al., 2010), vadinasi, galima kelti prielaidą, kad kintant amžiui jų pasireiškimo lygis nekinta.

Kalbant apie amžiaus įtaką, šio tyrimo rezultatai parodė, kad amžius ir pedagoginio darbo patirtis bendrai savideterminacijai tiesioginės įtakos neturi. Nuodugniau išanalizavus rezultatus, pastebima, kad išorinės motyvacijos tipams (reguliacijai ir introjekcijai) amžius, nors ir nedidelę, bet daro neigiamą įtaką. Tokie rezultatai leidžia kelti prielaidą, kad vis dėlto amžiui didėjant reguliacijos ir introjekcijos polinkis mažėja. Tokius rezultatus leidžia giliau paaiškinti D. Kooijio su kolegomis (2011) atliktos metaanalizės išvados, kad amžius reikšmingai neigiamu ryšiu susijęs su išoriniais motyvais.

Taip pat šio tyrimo rezultatai parodė, kad darbo patirtis turi teigiamą įtaką ne tik reguliacijai, introjekcijai, bet ir identifikacijai. Be to, vidinei motyvacijai amžius ir darbo patirtis nedaro įtakos. Pastarieji tyrimo rezultatai ne visiškai atitinka kitų mokslininkų atliktus tyrimus, kuriuose analizuojamas amžiaus ir motyvacijos ryšiai. D. Kooij ir kt. (2011), remdamiesi savo atlikta daugybės studijų analize minėta tema, priėjo prie išvados, kad amžius reikšmingai teigiamu ryšiu susijęs su vidiniais motyvais.

Taigi savideterminacijai daugiausia teigiamos įtakos turi atvirumas patirčiai, ekstraversija, o neigiamos – neurotiškumas. Pažvelgus į kitų mokslininkų atliktų tyrimų rezultatus, taip pat pastebimas neigiamas neurotizmo (Judge, Ilies, 2002) ir teigiamas ekstraversijos (Olesen et al., 2010; Ingledew et al., 2004; Judge, Ilies, 2002) bei atvirumo patirčiai (Olesen et al., 2010; Judge, Ilies, 2002) poveikis motyvacijai. Verta atkreipti dėmesį, kad kai kurios studijos nepatvirtina atvirumo patirčiai ir motyvacijos tarpusavio ryšio (Jugović et al., 2012; Ingledew et al., 2004). Iš to galima kelti prielaidą, kad didesnė tiriamųjų imtis ir atvirumo patirčiai bruožo skaidymas į tikslesnes savybes padėtų tiksliau paaiškinti šio tyrimo rezultatus.

VM – Patirti prognozuoja tik vienas asmenybės bruožų – atvirumas patirčiai. Netikėti rezultatai tai, kad *VM – Patirti* ekstraversija nėra šio konstrukto prediktorius. Tuo tarpu T. Judge ir R. Ilieso (2002) studijos išvados ir rezultatai, apžvelgus įvairių asmenybės bruožų ir motyvacijos teorijų tarpusavio ryšį, rodo, kad ekstraversija ir atvirumas patyrimui turi panašią įtaką motyvacijai. Taip pat M. H. Olesenas su kolegomis (2010) savo studijoje analizuodami priežastingumo orientacijas nustatė teigiamus koreliacinius autonomijos ir ekstraversijos bei atvirumo patirčiai ryšius.

Kita vertus, kai analizuojame kitą vidinės motyvacijos tipą – *VM – Žinoti*, – darome išvadą, kad minėtą motyvacijos tipą prognozuoja atvirumas patyrimui, ekstraversija ir sąmoningumas. Tokius rezultatus galima pagrįsti tuo, kad *VM – Žinoti* yra tarsi mokymosi pavyzdys, kuris atspindi smalsumą, tyrinėjimą bei norą žinoti ir suprasti (Vallerand, Lalande, 2011). O tuo tarpu ekstraversijai būdingas stimuliacijos poreikis (McCrea, 2005, cit. pgl. Kairys, 2010), sąmoningumui – atkaklumas, atvirumui patyrimui – smalsumas, domėjimasis tiek vidiniu, tiek išoriniu pasauliu (Costa, McCrae, 2012, p. 21–22). Apibendrinus, tai yra pagrindinės savybės, lemiančios vidinį polinkį mokytis, siekti žinių ir jausti iš to pasitenkinimą.

Pedagogų *VM – Pasiiekti* teigiamai prognozuoja ekstraversija, sąmoningumas, o neigiamai – sutarumas. Įdomu tai, kad *VM – Pasiiekti* neigiamą tiesioginę įtaką daro sutarumas. Tokius rezultatus galima bandyti paaiškinti tuo, kad sutarumas yra neigiamai susijęs su tam tikru neapsisprendimu dėl tikslų, t. y. I. Jugović ir kt. (2012) studijos rezultatai parodė, kad pedagogų alternatyvinė karjera (angl. *fallback career*) yra neigiamas sutarumo prediktorius. Taip pat T. A. Judge, R. Ilies (2002) metaanalizės studijoje priėjo prie išvados, kad sutarumas yra neigiamas prediktorius tikslų siekimo motyvacijai. Kalbant apie sutarumo neigiamą įtaką motyvacijai, būtina paminėti, kad tyrimo rezultatai taip pat parodė, kad sutarumas turi neigiamą įtaką ir *IŠM – Regulia-*

cijos tipui. Remiantis P. T. Costa, R. R. McCrae (2012, p. 23–24), sutarumo dimensija apima šias savybes: patiklumas, tiesmukumas, altruizmas, nuolaidumas, kuklumas ir atjautumas. Siekiant išsamiai paaiškinti *VM – Pasiiekti* ir *IŠM – Reguliacijos* neigiamą ryšį su sutarumu, būtina atsakyti į klausimą, kurių išvardytų sutarumo savybių įtaka yra didžiausia tokioms išvadoms. Galima manyti, kad kuklumas ir nuolaidumas galėtų racionaliai paaiškinti gautas šio tyrimo išvadas.

Apibendrinus vidinės motyvacijos subkonstruktų analizavimą regresijos modeliu, daroma išvada, kad vienintelis asmenybės bruožas neurotiškumas nėra įtrauktas į predikatorių sąrašą. Taip pat ir pažvelgus į išorinės motyvacijos skirtingus tipus prieinama prie išvados, kad neurotizmas neprognozuoja motyvacinės orientacijos. Tačiau bendrai savideterminacijai neurotizmas turi neigiamos įtakos. Savideterminacijos indeksas yra išvestinis, kur vidinė motyvacija turi didesnę svorį nei išorinė (Vallerand, Ratelle, 2002). Tokius rezultatus galima paaiškinti taip, kad stipriausias yra neurotizmo ir autonomiškumo savideterminacijos motyvacijos tipų ryšys (Ingledeew et al., 2004).

IŠM – Introjekcijai asmenybės bruožai nėra reikšmingi predikatoriai. Tiesioginę įtaką daro tik amžius (neigiama įtaka) ir pedagoginio darbo patirtis (teigiama įtaka). Atsižvelgus į tai, kad *IŠM – Introjekcija* apima elgesio kontroliavimą, kad būtų išlaikyta ar patvirtinta savivertė, išvengta kaltės ar jaučiamas kitų pritarimas (Deci, Ryan, 2009), ir tai, kad būdinga internalizacija (Vallerand & Ratelle, 2002), keliame prielaidą, kad *IM – Introjekcijai* būdingas kitimas. Taigi įsitikinimams, nuostatoms, vertybėms būdingos adaptacijos (McAdams, Pals, 2006) labiau paaiškina *IŠM – Introjekcijos* pasireiškimą nei asmenybės dispozicijos.

IŠM – Identifikacijai tiesioginės įtakos turi du asmenybės bruožai: ekstraversija (teigiama įtaka) ir sutarumas (neigiama įtaka). *IŠM – Identifikacijos* lemia santykinai savideterminuotą elgesį (Vallerand & Ratelle, 2002), t. y. priešpaskutinis etapas pereinant į visišką savideterminaciją. Metaanalizės studijose (Barrick, Mount, 2005), kuriose analizuojamas profesinio pasirinkimo ir asmenybės bruožų ryšys, prieita prie išvados, kad ekstraversija ir sutarumas yra susiję su socialiniais interesais, t. y. su tarpasmenine komunikacija. Pasak I. Jugović ir bendraautorių (2012), ekstraversija ir sutarumas yra tarpasmeninės dimensijos, kurios gali būti raktas į pasitenkinimą, pasirinkus profesiją, reikalaujančią daug tarpasmeninės komunikacijos, darbo su kitais. Viena iš tokių profesijų yra pedagogo.

Motyvacijos stoką prognozuoja atvirumas patirčiai (teigiama įtaka) ir pedagoginio darbo patirtis (neigiama įtaka). Remiantis tuo, kad motyvacijos stoka yra tarsi veikiamą nevaldomų jėgų (Deci, Ryan, 2000), tyrimo rezultatai stebina, kad atvirumas patirčiai yra vienas iš motyvacijos stokos predikatorių. Kita vertus, tyrimo rezultatai įvardijo „nevaldomas jėgas“, t. y. vienas iš tokių veiksnių yra pedagoginio darbo patirtis.

Apžvelgus visus gautus tyrimo rezultatus, verta paminėti, kad pagrindinis tyrimo ribotumas yra tai, jog buvo naudota trumpoji NEO klausimyno versija. Ir aiškinant gautus tyrimo rezultatus neretai kilo klausimas, kokios konkrečios savybės, priklausančios

vienam ar kitam bruožui, tiesiogiai lemia gautą rezultatą. Kitas momentas, regresijos modeliuose, be asmenybės bruožų, nepriklausomais kintamaisiais buvo pasirinktas pedagogų amžius ir darbo patirtis. Tačiau tam, kad būtų prieita prie galutinės išvados apie amžiaus įtaką motyvacijai, objektyviau būtų remtis ilgalaikio tyrimo rezultatais.

Išvados

Kelta hipotezė, kad asmenybės bruožai prognozuoja savideterminaciją, pasitvirtino iš dalies. Asmenybės bruožai paaiškina 21 proc. tiriamosios dispersijos. Bendram savideterminacijos indeksui (SDI) daugiausia teigiamos įtakos turi atvirumas patirčiai, ekstraversija, o neigiamos – neurotiškumas. Sutarumas ir sąmoningumas neturi įtakos bendram pedagogų savideterminacijos lygiui.

Asmenybės bruožais tiksliau galime prognozuoti vidinę motyvacinę orientaciją nei išorinę motyvacinę orientaciją ir motyvacijos stoką.

Asmenybės bruožas ekstraversija iš visų penkių pagrindinių asmenybės bruožų turi daugiausia įtakos savideterminacijai. Ekstraversija turi įtakos visoms vidinės motyvacijos orientacijoms (*patirti*, *žinoti* ir *pasiekti*) ir išorinei motyvacijai (*reguliacijai* ir *identifikacijai*). *Išorinei motyvacijos orientacijai – introjekcijai* ir motyvacijos stokai ekstraversija neturi tiesioginės įtakos.

Atvirumas patirčiai tiesiogiai teigiamai veikia vidinės motyvacijos orientacijas *žinoti* ir *patirti*. Išorinei motyvacijai atvirumas patirčiai tiesioginės įtakos neturi, tačiau motyvacijos stoką šis asmenybės bruožas prognozuoja (nustatytas neigiama tiesioginė įtaka).

Sutarumo asmenybės bruožas prognozuoja vieną vidinės motyvacijos tipą – *pasiekti* (įtakos kryptis teigiama), išorinės motyvacijos – *reguliaciją* (įtakos kryptis neigiama) ir motyvacijos stoką (įtakos kryptis neigiama).

Sąmoningumo asmenybės bruožas turi įtakos vidinės, bet ne išorinės motyvacijos prognozavimui. Sąmoningumas tiesiogiai veikia vidinės motyvacijos orientacijas *žinoti* ir *pasiekti*. Neurotiškumas tiesiogiai veikia bendrą savideterminacijos lygį, bet ne atskiras vidinės ir išorinės motyvacijos orientacijas.

Asmenybės bruožų įtaką pedagogų savideterminacijai (tiksliau didesniu R^2 koeficientu) padeda paaiškinti į modelį papildomai įtraukti nepriklausomieji kintamieji: tiriamųjų amžius ir pedagoginio darbo patirtis. Tiriamųjų amžius ir pedagoginio darbo patirtis neturi įtakos prognozuojant vidinę motyvaciją, o išorinei motyvacijai (*reguliacijai* ir *introjekcijai*) daro įtaką.

Literatūra

- Barrick, M. R., Mount, M. K., & Gupta, R. (2003). Meta-analysis of the relationship between the five-factor model of personality and Holland's occupational types. *Personnel Psychology*, 56, 45–74.
- Costa, P. T., McCrae, R. R. (2012). *Taisyto NEO asmenybės (NEO PI-R) ir NEO penkių faktorių (NEO-FFI) klausimynų vadovas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. ISBN 978-609-459-033-7
- Deary, I. J. (2009). The trait approach to personality. In *The Cambridge Handbook of Personality Psychology*. P. J. Corr, G. Matthews (Eds.). Cambridge University Press, 89–109. ISBN-13978-0-511-59614-8.
- Deci, E. L., Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 4, 227–268
- Deci, E. L., Koestner, R., Ryan, R. M. (2001). Extrinsic Rewards and Intrinsic Motivation in Education: Reconsidered Once Again. *Review of Educational Research*, 71, 1–27.
- Deci, E. L., Ryan, R. M. (2008). Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health. *Canadian Psychology*, 49, 182–185.
- Deci, E. L., Ryan, R. M. (2009). Self-determination theory: A consideration of human motivational universals. In P. J. Corr, G. Matthews (Eds.). *The Cambridge handbook of personality psychology* (pp. 441–456). New York: Cambridge University Press.
- Funder, D. C. (2001). Personality. *Annual Review Psychology*, 52, 197–221.
- Gagné, M., Deci, E. L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26 (4), 331–362.
- Hewett, R. (2011). Self-determination theory in the workplace – a qualitative study of motivational experience and agenda for future research. In *Conference proceedings. Workshop on Research Advances in Organizational Behavior and Human Resources Management*. Paris Dauphine, May 17–19.
- Guay, F., Megaw, G. A., Vallerand, R. J. (2003). On the Hierarchical Structure of Self-Determined Motivation: A Test of Top-Down, Bottom-Up, Reciprocal, and Horizontal Effects. *PSPB*, 29 (8), 992–1004.
- Ingledeu, D. K., Markland, D., Sheppard, K. E. (2004). Personality and self-determination of exercise behaviour. *Personality and Individual Differences*, 36, 1921–1932.
- Judge, T. A., Ilies, R. (2002). Relationship of personality to performance motivation: A meta-analytic review. *Journal of Applied Psychology*, 87, 797–807.
- John, O. P., Srivastava, S. (1999). The big five taxonomy: History, measurement and theoretical perspectives. *Handbook of personality: Theory and research*. 2-nd ed. L. A. Pervin, O. P. John (Eds.). New York: The Guilford Press, 102–138.
- Jugović, I., Marušić, I., Pavin, I. T., Vizek, V. V. (2012). Motivation and personality of preservice teachers in Croatia. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40 (3), 271–287.
- Kairys, A. (2008). Didysis penketas: už ir prieš. *Psichologija*, 37, 71–84.

- Kairys, A. (2010). *Laiko perspektyva: sąsajos su asmenybės bruožais, amžiumi ir lytimi. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, Psichologija (06 S)*. Vilnius.
- Koestner, R., Losier, G. (2002). Distinguishing Three Ways of Being Internally Motivated: A Closer Look at Introjection, Identification and Intrinsic Motivation. In *Handbook of Self-Determination Research* (Soft Cover Ed.). University of Rochester Press.
- Kooij, D., De Lange, A. H., Jansen, P. G. W., Kanfer, R., Dikkers, J. S. (2011). Age and work related motives: results of a meta analysis. *Journal of Organizational Behavior*, 32, 197–225. DOI: 10.1002/job.665.
- Larson, L. M., Rottinghaus, P. J., Borgen, F. H. (2002). Meta-analyses of Big Six interests and Big Five personality factors. *Journal of Vocational Behavior*, 61, 217–239.
- Matthews, G., Zeidner, M., Roberts, R. D. (2006). Models of personality and affect education: a review and synthesis. In *Handbook of educational psychology*. Ed. Alexander P. A., Winne P. H., second ed., APA.
- McAdams, D. P., Pals, J. L. (2006). A new big five. Fundamental principles for an integrative science of personality. *American Psychologist*, 61 (3), 204–217.
- McCrae Robert R., Costa, Paul T. (2003). *Personality in adulthood : a five-factor theory perspective*. New York: Guilford Press, 2nd ed. ISBN 1572308273.
- Mischel, W. (1999). *Personality coherence and dispositions in a cognitive-affective personality system (CAPS) approach*. See Cervone & Shoda, 37–60.
- Ntoumanis, N., Standage, M. (2009). Motivation in physical education classes: A self-determination theory perspective. *Theory and Research in Education*, 7, 194–202.
- Olesen, M. H., Thomsen, D. K., Schnieber, A., Tønnesvang, J. (2010). Distinguishing general causality orientations from personality traits. *Personality and Individual Differences*, 48, 538–543. (PR, CO).
- Radel, R., Sarrazin, P., Legrain, P., Wild, T. C. (2010). Social contagion of motivation between teacher and student: Analyzing underlying processes. *Journal of Educational Psychology*, 102, 77–87
- Ratelle, C. F., Guay, F., Vallerand, R. J., Larose, S., Senécal, C. (2007). Autonomous, Controlled, and Amotivated Types of Academic Motivation: A Person-Oriented Analysis. *Journal of Educational Psychology*, 99, 734–746.
- Roberts, B. W., Walton, K. E., Viechtbauer, W. (2006). Patterns of Mean-Level Change in Personality Traits Across the Life Course: A Meta-Analysis of Longitudinal Studies. *Psychological Bulletin*, 132, 1, 1–25
- Ryan, R. M. (2009). Self-determination theory and wellbeing. *Wellbeing in Developing Countries (WeD)*, Research Review 1 – June.
- Taylor, I., Ntoumanis, N., & Standage, M. (2008). A self-determination theory approach to understanding antecedents of teachers' motivational strategies in physical education. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 30, 75–94.

- Urbanavičiūtė, I., Kairys, A., Juodkūnė, I., Liniauskaitė, A. (2013). The Lithuanian Version of the Global Motivation Scale: Testing Its Reliability and Factorial Validity. *Baltic Journal of Psychology*, 14, 1, 2. ISSN 1407-768x.
- Vallerand, R. J. (2000). Deci and Ryan's Self-Determination theory: A View From the Hierarchical Model of Intrinsic and Extrinsic Motivation. *Psychological Inquiry*, 11, 312–319.
- Vallerand, R. J., Ratelle, C. F. (2002). Intrinsic and extrinsic motivation: A hierarchical model. In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.). *Handbook of self-determination research* (pp. 37–64). Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Vallerand, R. J., Lalande, D. R. (2011). The MPIC Model: The Perspective of the Hierarchical Model of Intrinsic and Extrinsic Motivation. *Psychological Inquiry* (Impact Factor: 6.65). 01/2011; 22:45-51. DOI: 10.1080/1047840X.2011.545366.
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B., Luyckx, K., & Lens, W. (2009). Motivational Profiles from a Self-Determination Perspective: The Quality of Motivation Matters. *Journal of Educational Psychology*, 101, 671–688.
- Van de Berghe, L., Vansteenkiste, M., Cardon, G., Kirk, D., & Haerens, L. (2014). Research on self-determination in physical education: Key findings and proposals for future research. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 1, 97–121. doi: 10.1080/17408989.2012.732563.
- Van Nuland, H. J. C., Taris, T. W., Boekaerts, M., Martens, R. L. (2012). Testing the hierarchical SDT model: the case of performance-oriented classrooms. *European Journal of Psychology of Education*, 27, Issue 4, 467–482. Online ISSN 1878-5174.
- Žukauskienė, R., Barkauskienė, R. (2006). Lietuviškosios NEO PI-R versijos psichometriniai rodikliai. *Psichologija*, 33, 7–21.

The Teachers' Personality Traits Influence on Self-determination

Inga Juodkūnė

Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Developmental and Educational Psychology, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, inga.juodkune@leu.lt

Summary

This study focuses on the relationship between teachers' personality traits and self-determination. The basic personality traits are defined by the Big Five model. Big Five is understood as personality dispositional traits. Self-determination theory (SDT) is a macro-theory of motivation (Deci & Ryan, 2008), which describes not only the internal and external motivation, but also an amotivation. In this article Self-Determination is the meaning of the global

motivation from the hierarchical model of motivation developed by Vallerand R. (1997). The global motivation is described as a general tendency to base one's actions on intrinsic/extrinsic motives (Vallerand, 2000).

The purpose of this study is to analyze the relationship between teachers' personality traits and global motivational orientation (in SDT context), which consists of internal, external motivation and amotivation. The hypothesis is that teachers' personality traits predict self-determination. Participants: the sample consisted of 241 Lithuanian teachers: 32 of them (13.3 %) men, 206 (85.5 %) women, 3 (1.2 %) respondents' gender were undisclosed. The age of respondents varied from 23 up to 75 age ($M = 44.5$; $SD = 10.5$).

In the study were used two measuring instruments: personality traits questionnaire (NEO – FFI, Costa, McCrae, 2012) and the global motivation scale (GMS – 28; Guay et al., 2003). In the research was used Lithuanian version of Global motivation scale and its psycho-metric characteristics (Urbanavičiūtė, Kairys, Juodkūnė, Liniauskaitė; 2013). The relationship between teachers' personality traits and motivational orientations, self-determination were analyzed using multiple linear regression model.

The results show that the hypothesis - teachers' personality traits predict self-determination, confirmed in part. Personality traits explains 21 % of the test variance. Three personality traits (openness, extraversion, neuroticism) have the greatest influence to predict overall index of self-determination (SDI). The extraversion and openness have a positive influence on SDI and neuroticism – negative. Agreeableness and consciousness don't influence on the index of self-determination.

The results show that personality traits can predict more accurately the intrinsic motivation rather than external motivation and amotivation.

Extraversion, as personal trait, from all five basic personal traits has a biggest influence on self-determination. Extraversion has influence on orientations of inner motivation (To know, To experience and To achieve) and external motivation (regulation and identification). For orientations of external motivation- Introjection and amotivation - extraversion don't have a direct influence.

Openness to experience have a direct influence on inner motivational orientation To know and To experience. For external motivation openness to experience don't have an influence, but this personal trait can predict amotivation (identified negative direct influence).

Agreeableness personal trait predicts one of inner motivation types- To achieve (positive direction of influence), external- Regulation (negative direction of influence) and lack of motivation (positive direction of influence).

Personal trait of awareness has influence on prediction of inner motivation, but not on external motivation. Awareness has direct influence on orientations of inner motivation To know and To achieve. Neuroticism has direct influence on general self-determination level, but not on the different orientations of internal and external motivation.

Influence of personal traits for teachers self-determination, additional independent variables: respondents' age and working experience, help to explain more accurately (higher R^2 coefficient).

Age and workig experience of pedagogical work don't have influence on prediction of inner motivation, but it makes influence on external motivation (regulation and introjection.)

Limitation. Observing all the rezults of the research, it's important to mention that main limitation of this research is short version of Big Five questionnaire. Because of that reason, explaining rezults were questions abウト what specific characterists, who belong to one or another trait, have a direct influence to the rezults. Another important moment is in regresion models, without personal traits independent variables were chosen age and working experience of teachers. But, to make a final conclusion about age influence to motivation, would be more objective to lean on results of longitudinal research.

Keywords: *personality traits, Big Five, self-determination, motivational orientation, teachear.*

Įteikta / Received 2014-02-10
Priimta / Accepted 2015-01-12